

Niet altijd is zelfkennis bevrijdend

Diagnoses kunnen helpen maar ook beperken

De diagnose ADHD of dyslexie kan een hele opluchting zijn, zowel voor ouders als voor de kinderen zelf. Maar diagnoses hebben ook een nadeel: ze kunnen je vast zetten en zo je ontwikkeling beperken. Maar een mens is meer dan alleen zijn diagnose, waarschuwt Theo Boer.

Vaker dan vroeger het geval was worden bij kinderen met gedrags- of concentratieproblemen door specialisten diagnoses gesteld. ADHD of ADD, een stoornis uit het autistische spectrum, dyslexie. Ook op andere wijzen proberen we te begrijpen hoe kinderen in elkaar zitten en in welke richting zij zich aan het ontwikkelen zijn. SBS 6 gaat binnenkort in de serie *Het zesde zintuig* de schijnwerpers richten op jonge kinderen met paranormale gaven. Evenzo worden kinderen al op jonge leeftijd voorgelicht over het feit dat sommigen van de klas (de meesten) hetero zijn en anderen homo- of biseksueel, met daarbij dikwijls als vraag: hoe zit dat met jou?

Nu wil ik aan de categoriseringsringingen waarmee gewerkt wordt, niets toe of afdoen. Er lijken mij weliswaar redenen te zijn om soms een 'diagnose' of andere categorisering ter discussie te stellen, maar als ik gelijk heb zullen personen uit de de medische, psychologische of seksuologische wetenschappen daar zelf wel mee komen.

Waar intussen vanuit de ethiek vragen bij zijn te stellen, is hoe eenmaal gestelde categorisering hun eigen dynamiek gaan creëren. Diagnoses dienen in veel gevallen idealiter als een opstapje naar een verstandiger, beter begrepen en dus hopelijk gelukkiger leven. Er zijn volwassenen die de diagnose ADHD of PDD-NOS als een bevrijding hebben gevierd: eindelijk inzicht in de achtergrond van de klachten, eindelijk erkenning dat je de symptomen niet hebt geveinsd, vaak ook zicht op effectieve medicatie of een goed argument voor een aangepaste functie. Van eenzelfde vreugde kan sprake zijn bij ouders die jarenlang het gedrag van hun eigen kind niet begrepen. 'Mijn zoon is niet dom, hij is gewoon dyslectisch', 'ik ben geen slechte moeder, mijn kind zou op elke moeder zo reageren'.

Sofar so good. Maar de grenslijn tussen een begripvolle vaststel-

Betekent ADHD dat je voor de rest van je leven onhandelbaar bent? Foto SXC Michael Grunow

ling en een stempel is dun. Kenmerkend voor een 'stempel' - een term die, net als 'diefstal' of 'beneden' per definitie een negatieve lading heeft - is dat het dreigt om alle nuances weg te nemen. In de meest extreme mate doet zich dit voor bij veroordeelde pedoseksuelen, die, laat daar geen misverstand over bestaan, iets vreselijks op hun geweten hebben, maar die daarnaast natuurlijk ook nog kunstenaar, patriot, democraat en moppentapper kunnen zijn.

Wanneer is vastgesteld dat iemand ADHD heeft, van Marokkaanse afkomst is of homo is, is dat voor sommigen het einde van het verhaal. Men weet in één klap genoeg. Een eerste criterium of een 'diagnose' of 'categorisering' niet buiten het boekje treedt, is daarom of het ons helpt om een eigenschap te plaatsen, te begrijpen en eventueel relativeren, of dat hij juist als een koekoeksjong andere eigenschappen als irrelevant uit het nest werkt.

Dat is wat je vreest in het programma *Coming Out* van Arie Boomsma: een jonge sporter vertelt zijn vrienden over zijn geaardheid, de flauwe moppen verstommen en hij wordt onverwacht van harte verwelkomd: 'Voor ons blijf je gewoon Harry'. Laten ze het

volhouden, in hemelsnaam, want niets is zo allesoverwoekerend als kennis over iemands seksuele geaardheid. Sommigen zullen, zo valt te vrezen, de verzoeking

se' weinig anders dan het oordeel 'levenslang': levenslang passief of hyperactief of onaangepast. En dat terwijl iemand binnen de gegevens van zijn bestaan

Voor menig jongere is een 'diagnose' weinig anders dan het oordeel 'levenslang'

niet kunnen weerstaan om hun medesporter alsnog te gaan opvatten als 'homo' in plaats van als 'Harry'.

Acteur

En er is een tweede criterium: een categorisering heeft al gauw de neiging om als voldongen feit te worden gezien. Als het goed is heeft kennis over hoe je in elkaar zit vooral een bevrijdend effect: je begrijpt jezelf beter, jij en anderen kunnen er beter op inspelen. Maar je kunt er ook muurvast mee gezet worden.

Prem Radakishun legt in zijn programma *Een tweede kans* regelmatig de vinger op deze zere plek: voor menig jongere is een 'diagno-

se' weinig anders dan het oordeel 'levenslang': levenslang passief of hyperactief of onaangepast. En dat terwijl iemand binnen de gegevens van zijn bestaan

op wilskracht toch echt nog ongekende hoogtes kan bereiken. C.S. Lewis beschrijft een dapper iemand niet in termen van natuurlijke onverschrokkenheid maar van overwonnen angst. Bekend zijn de verhalen van succesvolle acteurs die na een auditie op de toneelschool te horen kregen dat zij leraar of boekhouder moesten worden en dat acteren er niet in zat. Hun woede over een bepaald stempel werd hun kracht. Zeg nooit te stellig: 'Zo zit jij nu eenmaal in elkaar', want een mens is complexer dan zelfs de meest gestudeerde specialist kan vaststellen.

Om dezelfde reden is het doen optreden van kinderen met een

paranormale begaafdheid in *Het zesde zintuig* problematisch: vanaf het moment dat de verzamelde natie iemands *coming out* via de televisie heeft kunnen volgen, draagt een jongere voor de rest van zijn leven het stempel 'paranormaal' met zich mee, zelfs als hij op die gave helemaal niet zit te wachten en diep in zijn hart die gave het liefst zou inruilen voor geloof, muzikaliteit of een talentknobbel.

Om vergelijkbare redenen kan het onwenselijk zijn om een jongere die zich aangetrokken voelt tot het eigen geslacht, gelijk te adviseren om zijn homoseksuele geaardheid voor lief te nemen. Komt tijd komt raad, maar als je jong bent is alles nog in ontwikkeling en kan een voortijdige conclusie iemand juist kerkeren in plaats van bevrijden. Categoriseringsringingen zijn waardevol, we kunnen niet zonder, maar zij zijn de werkelijkheid niet, laat staan dat zij haar normeren.

Theo Boer

Dr. Theo Boer is Universitair Docent ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) te Utrecht.